

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ВИКОНАННЯ У 2024 РОЦІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ОСВІТИ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ НЕВІДКЛАДНОГО РОЗГЛЯДУ

*За результатами наукової доповіді на засіданні Президії НАПН України,
23 січня 2025 р.*

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7104>

ЗАСЕКІНА Тетяна Миколаївна

*доктор педагогічних наук, старший
науковий співробітник, заступник
директора з науково-експериментальної
роботи Інституту педагогіки
НАПН України
м. Київ, Україна*

Катерина Олександрівна ЖУРБА

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач лабораторії національно-
патріотичного виховання Інституту
проблем виховання НАПН України,
м. Київ, Україна*

ДРАЧ Ірина Іванівна

*доктор педагогічних наук, професор,
директор Інституту вищої освіти
НАПН України
м. Київ, Україна*

Вікторія Вікторівна СИДОРЕНКО

*доктор педагогічних наук, професор,
директор Білоцерківського інституту
неперервної професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»
НАПН України,
м. Біла Церква, Україна,*

Анотація. У статті представлено основні результати завершених у 2024 р. чотирьох прикладних наукових досліджень з проблем розвитку освіти, що потребують невідкладного розгляду, обрані переможцями конкурсного відбору в січні 2024 р. Дослідження спрямовувалися на науково-методичне забезпечення функціонування та розвитку національної системи освіти відповідно до цілей і пріоритетів державної освітньої політики, визначених стратегічними і програмними документами.

У результаті наукових досліджень отримано вагомі наукові результати, пов'язані з реалізацією змісту профільної середньої освіти академічного спрямування; утвердженням української національної ідентичності в дітей та учнівської молоді; розробленням концепції розвитку відкритої науки для наукових організацій; вивченням новітніх тенденцій на ринку праці та освітніх послуг для прогнозування затребуваних компетенцій в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України.

Ключові слова: НАПН України; виховання дітей та молоді; загальна середня освіта; модельні навчальні програми; Державний стандарт профільної середньої освіти; національно-патріотичне виховання; відкрита наука; кваліфікаційний розрив на ринку праці; воєнний стан.

Вченими наукових установ НАПН України за результатами конкурсного відбору для виконання у 2024 р. наукових досліджень з проблем розвитку освіти (НАПН України, 2024) за кошти Державного бюджету України виконувалися та завершені 4 прикладні наукові дослідження за трьома Пріоритетними напрямками (тематикою) наукових і науково-технічних (експериментальних) розробок НАПН України на 2023-2027 рр. (НАПН України, 2023):

- **Напрямок 7.** Повна загальна середня освіта. Науково-методичний супровід реалізації Державного стандарту профільної середньої освіти.

- **Напрямок 15.** Теорія виховання. Педагогіка і психологія виховання. Моральне та громадянське національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

- **Напрямок 12.** Вища освіта.

— Імплементация стандартів відкритої науки в діяльність закладів вищої освіти, наукових установ в умовах війни та повоєнного відновлення України.

— Кваліфікаційний розрив (skills gap) на ринку праці України; стан та механізми його подолання для фахівців з вищою освітою.

Дослідження спрямовувалися на науково-методичне забезпечення функціонування та розвитку національної системи освіти відповідно до цілей і пріоритетів державної освітньої політики, визначених стратегічними і програмними документами, зокрема відповідно до указів Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», «Про вдосконалення вищої освіти в Україні», «Про Консультативну раду з питань сприяння розвитку системи загальної середньої освіти», «Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти», «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни», поста-

нов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року», Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 рр., «Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року», Національного плану щодо відкритої науки, «Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти», законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», інших нормативно-правових актів у сфері освіти і науки.

В Інституті педагогіки НАПН України за «Напрямом 7. Повна загальна середня освіта. Науково-методичний супровід реалізації Державного стандарту профільної середньої освіти» виконано дослідження *«Науково-методичні засади формування і реалізації обов'язкового компонента змісту профільної середньої освіти академічного спрямування»* (керівник дослідження Т.М. Засекина, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи, головний науковий співробітник відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України).

Наукове дослідження спрямоване на вирішення проблеми обґрунтування змісту обов'язкового компонента профільної середньої освіти, проектування і відображення його у модельних навчальних програмах та формування на його основі інноваційних моделей профілів навчання академічного спрямування.

Найвагоміші результати виконаного дослідження:

- Досліджено зарубіжний і вітчизняний досвід профільного навчання. Закладено дидактичні засади організації профільного навчання в умовах реформування загальної середньої освіти в Україні. Узгоджено і уточнено тезаурус профільної середньої освіти (академічне спрямування, кластер, профіль навчання, мультипрофільне навчання, освітні компоненти, обов'язковий і вибірковий освітні компоненти, обов'язковий складник профільної освіти, амальгамна програма, модульна програма, освітня програма закладу освіти академічного спрямування) (Засекіна, 2024).

- Обґрунтовано визначення таким поняттям: освітні компоненти — це способи реалізації змісту освіти — навчальні предмети, інтегровані курси, спеціальні курси, факультативи тощо, які реалізуються через відповідні форми організації освітнього процесу — уроки, проєктні заняття, гуртки, навчальні практики тощо за рахунок навчального часу визначеного базовим і типовим навчальними планами; обов'язковий освітній компонент за профілем навчання — освітній компонент, який формується на основі Державного стандарту профільної середньої освіти і який забезпечує досягнення здобувачами повної загальної середньої освіти визначеного ним результатів навчання поглибленого рівня за предметами і курсами, які заміщують обов'язкові освітні компоненти основного рівня відповідно до обраного профілю навчання (Holovko & Zasekina, 2024).

Науково обґрунтовано принципи формування структури й змісту обов'язкового компоненту профільної освіти. Це *принципи*:

- спрямованості змісту обов'язкових компонентів профільного навчання за мовно-літературним, STEM, соціально-гуманітарним кластерами на формування у здобувачів наукової (природничої та соціальної) картини світу, цілісного життєствердного образу світу, висвітлення ідей для сталого розвитку, усвідомлення глобаль-

них викликів сучасності, що постають перед людством, та перспектив і шляхів їх подолання;

- відповідності змісту обов'язкового компонента стратегічним функціям профільної середньої освіти та операційним функціям кластеру / профілю навчання;

- профільної пропедевтики, що реалізується через наявність адаптаційного циклу на першому році навчання в академічному ліцеї (1 семестр 10 клас);

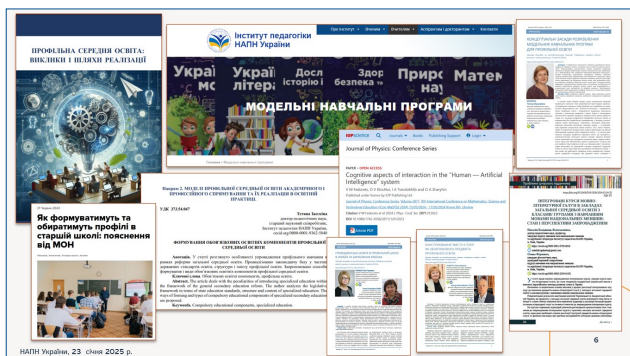
- послідовного та поступового посилення профільності на другому та третьому роках навчання в академічному ліцеї, що реалізується через вивчення на поглибленому рівні предметів обов'язкового освітнього компоненту та спеціальних курсів, що формують профіль, починаючи з другого семестру 10 класу;

- відкритості та гнучкої інтеграції обов'язкових освітніх компонентів профільної освіти основного та поглибленого рівнів, що передбачає можливість їх коригування (доповнення, розширення, звуження) на різних циклах залежно від динаміки запитів здобувачів та умов конкретного закладу освіти, а також формування різних моделей реалізації обов'язкового освітнього компоненту за обраним профілем.

Представлено інноваційні моделі формування профілів навчання академічного спрямування. Конкретизовано дидактичні підходи та механізми реалізації обов'язкового компоненту змісту профільної середньої освіти для ліцею, що забезпечує здобуття профільної освіти академічного спрямування на рівнях:

- організаційний рівень: забезпечується адаптаційний етап у першому семестрі 10 класу, за якого усі учні без винятку опановують однаковий обов'язковий освітній компонент та вивчають поглиблені питання трьох профільних кластерів: STEM, мовно-літературного, соціально-гуманітарного. У другому семестрі, залежно від профілю навчання починають вивчати на поглибленому рівні предмети обов'язкового освітнього компоненту та спеціальні курси, що формують профіль, і можуть обирати варіанти продовження вивчення обов'язкових предметів залежно від профілю;

- змістовний рівень: реалізовано через модельні навчальні програми з предметів і курсів обов'язкового освітнього компоненту двох типів: амальгамні та модульні: з предметів мовно-літературної освітньої галузі освіта (українська мова і літератури) (Богданець-Білокаленко & Фідкевич, 2024); з предметів освітньої галузі

STEM (математика, природничі науки, інформатика, технології) (Васильєва та ін., 2024; Твердохліб & Оніщенко, 2024; Fedorets et al., 2024; Головка, 2024; Засєкіна & Трускавецька, 2024); з предметів суспільно-гуманітарної освітньої галузі (історії, громадянської освіти, мистецтва, «Підприємництво і фінанси») (Мороз, 2024; Пометун & Гупан, 2024; Рябовол & Ремех, 2024); з предметів освітньої галузі фізичної культури, безпеки та здоров'я («Розвиток особистості», «Фізична культура», «Захист України» (у складі робочої групи МОН) (Головка та ін., 2024). Запропоновано систему курсів і модулів, якими можна доповнювати зміст профільних предметів, або використовувати як самостійні освітні компоненти для формування профілю;

- методичний рівень: запропоновано методичні рекомендації, у яких конкретизовано дидактичні підходи та механізми реалізації обов'язкового компонента змісту профільної середньої освіти для ліцею та основні способи організації навчання за профілями академічного спрямування (Holovko & Zasekina, 2024; Засєкіна, 2024).

Розроблено освітню програму профільної середньої освіти академічного спрямування (Богданець-Білокаленко та ін., 2024b), модельні навчальні програми з предметів і курсів обов'язкового освітнього компоненту (з предметів мовно-літературної освітньої галузі (українська мова і літератури) (Горошкіна та ін., 2024); з предметів освітньої галузі STEM (математика, природничі науки, інформатика, технології) (Васильєва та ін., 2024); з предметів суспільно-гуманітарної освітньої галузі (історії, громадянської освіти, мистецтва, «Підприємництво і фінанси») (Пометун та ін., 2024); з предметів освітньої галузі фізичної культури, безпеки та здоров'я («Розвиток особистості», «Фізична культура», «Захист України» (у складі робочої групи МОН) (Головка та ін., 2024).

Визначено основні способи організації навчання для профілів академічного спрямування,

які описані у методичних рекомендаціях (Богданець-Білокаленко та ін., 2024a).

Вплив результатів дослідження на розвиток науки, суспільства та економіки. Результати дослідження сприяють розвитку освіти, зокрема профільному навчанню в умовах реформування загальної середньої освіти в Україні. Запропоновані інноваційні моделі формування профілів навчання академічного спрямування вперше вирішують проблему адаптації учнівства до профільного навчання, їхнього свідомого вибору майбутньої професійної діяльності та забезпечать вільний вибір вибіркового освітнього компонента.

В Інституті проблем виховання НАПН України за «Напрямом 15. Теорія виховання. Педагогіка і психологія виховання» виконано дослідження *«Виховні засади утвердження української національної ідентичності в дітей та учнівської молоді»* (керівник дослідження: К.О. Журба, доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії національно-патріотичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України).

Найважливіші наукові результати, досягнуті в ході проведення дослідження:

- проаналізовано психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми та виявлено зовнішні (ідеологічний, релігійний, ціннісна забезпеченість, історична упередженість, маніпулювання свідомістю, естетико-ціннісна спрямованість) і внутрішні (національна самоідентифікація особистості, яка втілюється у почуттях-цінностях — «Я-Українець» — «Ми-Українці») виклики;
- визначено принципи формування національної ідентичності: гуманістичний, індивідуальний, позиціонування, неперервності, цілісності, наступності, культуровідповідності, природовідповідності, педагогічної компетентності, стимулювання (Бех та ін., 2024);
- уточнено сутність національної ідентичності особистості як розвинену внутрішню національну свідомість із ціннісно-нормативною єдністю усіх членів суспільства;
- виявлено соціально-потребнісні передумови формування національної ідентичності особистості (самодетермінація, духовна традиція, служіння, альтруїзм);
- виявлено базові моральні цінності національної ідентичності: гідність, свобода, справедливість, патріотизм, відповідальність;
- схарактеризовано вікові особливості виховання дітей (дошкільного, молодшого шкільного, підліткового, юнацького віку);

- встановлено структурні компоненти моральної самосвідомості зростаючої особистості: когнітивний, емоційно-ціннісний, довільної спонуки, поведінковий.

- визначено критерії (когнітивний, емоційно-ціннісний, довільної спонуки, поведінковий), їх показники та виявлено рівні сформованості національної ідентичності у підлітків (високий, середній, низький) (Канішевська, 2024).

На *експериментально-практичному* етапі дослідження:

- обґрунтовано педагогічні умови утвердження національної ідентичності у дітей і молоді (створення виховного середовища у закладах освіти (зкладах дошкільної освіти, закладах загальної середньої освіти, закладах позашкільної освіти) з утвердження національної ідентичності у дітей та учнівської молоді, що більш ефективно реалізується за умови створення національно-культурного середовища в освітньому закладі через занурення у рідну культуру (вивчення рідної мови, національних традицій, фольклору, історії), через формування національної Я-концепції та світогляду; підготовка педагогів до утвердження української національної ідентичності у дітей та учнівської молоді на методологічному, концептуальному, акмеологічному, індивідуальному рівнях; взаємодія сім'ї і школи з утвердження української національної ідентичності у дітей та молоді, узгодженості і скоординованості дій батьків і педагогів у формуванні національної ідентичності дітей різних вікових груп; використання методичних інструментів виховної роботи через доцільне використання та поєднання традиційних та інноваційних форм і методів виховання, суб'єкт-суб'єктну взаємодію усіх учасників виховного процесу, цифровізацію виховного процесу (Журба та ін., 2024а; Журба та ін., 2024б; Канішевська, 2024; Корнієнко, 2024; Kornienko, 2024; Vogouta et al.);

- розроблено методику формувального етапу експерименту дослідження, в яких акцентується увага на: поглиблення, осмислення, трансформацію морально-етичних знань відповідно до завдань експериментально-дослідної роботи; оволодіння сучасною методологією і теорією формування національної ідентичності у дітей та учнівської молоді у закладах дошкільної освіти, закладах загальної середньої освіти, закладах позашкільної освіти; впровадження у виховний процес закладів освіти передового педагогічного досвіду, ознайомлення педагогів з державно-

нормативними документами та сучасними тенденціями щодо утвердження національної ідентичності у зростаючої особистості; сприяння самостійній роботі педагогів з метою підвищення їхнього професійного рівня і вдосконалення педагогічної майстерності; залучення педагогів та батьків до спільної творчої діяльності, розроблення змісту виховної роботи, виховних методик і заходів виховного змісту; визначено етапи дослідження, розкрито методичні інструменти через доцільні форми і методи виховання національної ідентичності дітей та учнівської молоді; указано виховні засоби, якими буде здійснюватися виховання дітей різних вікових груп; шляхи реалізації дослідно-експериментальної діяльності з метою визначення серед них експериментальних і контрольних груп (Журба та ін., 2024а; Корнієнко, 2024; Малиношевський, 2024).

На *узагальнювально-впроваджувальному* етапі дослідження:

- підтверджено, що національна культура, національні традиції, національний світогляд, українська мова є основою виховання у дітей та учнівської молоді національної ідентичності;

- проведено контрольний зріз, у результаті якого визначено ефективність обґрунтованих педагогічних умов виховання у дітей та учнів національної ідентичності; ефективність запропонованих методик і перспективні напрямки формування у дітей та учнівської молоді національної ідентичності. Експериментально підтверджено позитивну динаміку рівнів сформованості національної ідентичності підлітків та етапи формування національно-культурної ідентичності, що включає:

- 1) розмежування «ми-вони»;
- 2) усвідомлення основних характеристик та відмінностей своєї культури;
- 3) формування національної свідомості та самосвідомості, національної гідності, поваги до інших етносів і культур, готовність до діалогічної взаємодії.

Результати контрольного етапу експерименту дали змогу зробити висновок, що впровадження зазначених умов виявилось у збільшенні кількості дітей експериментальних груп, які належали до високого і середнього рівня вихованості національної ідентичності, та зменшенні осіб з низьким рівнем вихованості національної ідентичності у дітей різних вікових груп. Стабільна динаміка підвищення рівня вихованості у дітей та учнівської молоді національної ідентичності характери-

зувалась поглибленням та систематизацією знань про Україну, український народ, культуру, власну ідентифікацію, базові моральні цінності, такі як свобода, любов, справедливість, відповідальність, глибокими судженнями про їх сутність, знаннями сучасного законодавства стосовно прав людини та поваги її гідності. У досліджуваних проявлявся інтерес до самопізнання свого внутрішнього світу та самовдосконалення. Вихованці краще стали усвідомлювати значущість моральних цінностей в особистому житті людини, адекватно оцінювати власні можливості і здібності. У своїх вчинках діти частіше керувались гуманістичними мотивами. Знання про моральні цінності, як правило, співвідносились з мотивами своєї поведінки. Школярі частіше позитивно й об'єктивно оцінювали себе, об'єктивно ставились до себе та інших, приймали свої особистісні якості, виявляли самодостатність та незалежність думки, наполегливість у відстоюванні власної точки зору, оволодівали правовими методами захисту гідності, у випадку необхідності компетентно чинили опір проявам аморальності. Оволодівали вміннями суб'єкта громадянського суспільства захищати свої і національні інтереси та національну гідність. Ідентифікували себе з українським народом, з повагою ставились до всіх народностей, які становлять українську націю. Частіше проявляли готовність безкомпромісно протистояти сепаратизму, зневазі до України, її культури, мови і символів. Можна також відмітити тенденцію до лідерства. Також діти більше проявляли критичне мислення та безпечну поведінку у цифровому просторі, навички роботи з інформацією, демонстрували стійкість до ворожої пропаганди (Журба та ін., 2024а).

Упроваджено виховну технологію з утвердження української національної ідентичності, яка охоплює дітей від дошкільного віку до старшого шкільного віку та полягає у створенні виховного середовища освітнього закладу (дошкільної освіти, загальної середньої освіти, позашкільної освіти), підготовці педагогів до утвердження національної ідентичності у дітей та учнівської молоді; взаємодії сім'ї і школи щодо утвердження національної ідентичності у дітей та учнівської молоді; методичному забезпеченні виховного процесу (Журба та ін., 2024а). Виховна технологія спрямована на виховання у дітей та молоді національної ідентичності; використання оптимальних форм і методів, засобів цифровізації, з врахуванням вікових, індивідуальних особливостей,

потреб, емоцій, реального життя дітей та сприяє реалізації внутрішнього психологічного механізму розвитку національної самосвідомості; активної участі зростаючої особистості в різноманітних формах діяльності, які стимулюють інтерес до національної культури, мови, традицій; розвиток моральних якостей, готовність виступати суб'єктом у житті України, формують досвід приймати рішення та брати на себе відповідальність; підвищення педагогічної культури вчителів, вихователів та батьків.

Проведене експериментальне дослідження, впровадження виховної технології позитивно вплинуло на динаміку рівнів сформованості національної ідентичності. Якщо на констатувальному етапі експерименту було віднесено 9,5 % дітей до високого, 55,9 % до середнього і 34,6 % дітей до низького рівнів сформованості національної ідентичності, то в кінці роботи відповідно — 16,7 % з високим рівнем, 65,0 % — з середнім рівнем, 18,3 % з низьким рівнем сформованості національно-культурної ідентичності (Журба та ін., 2024с).

Визначено роль державних політик й урядових рішень, можливостей соціальних мереж та штучного інтелекту, потенціалу відеоігор у цифровізації виховання спрямованого на утвердження української національної ідентичності. Окреслено алгоритм інтеграції ШІ в процес формування національної ідентичності.

Встановлено основні виклики цифровізації виховання спрямованого на утвердження української національної ідентичності, такі як інформаційні загрози, нерівний доступ до технологій, залежність від гаджетів (Малиношевський, 2024).

Доведено, що збільшення можливостей цифрових технологій, доступності технологій доповненої чи віртуальної реальності сприятимуть інтенсивній модифікації традиційного виховного процесу, трансформації усталених виховних практик. Цьому сприятиме сама зростаюча особистість, оскільки її потреби, інтереси та запити,

комунікація та взаємодія будуть все більше увиразнюватися та визначатися цифровим простором.

Вплив результатів дослідження на розвиток науки, суспільства та економіки. Упровадження виховної технології виховання національної ідентичності у дітей та учнівської молоді підтвердило, що виховні засади утвердження національної ідентичності ефективно реалізуються завдяки охопленню дітей від дошкільного віку до старшого шкільного віку. Виховна технологія реалізувалася через суб'єкт-суб'єктної взаємодію і розгортання гуманістично спрямованого змісту та доцільних умов виховання на основі моральних цінностей за допомогою механізмів ідентифікації, цілісної Я-Ти-детермінації, рефлексивно-довільної спрямованості та позитивного само-підкріплення, як основи сучасного аксіологічного і розвивального виховання у створеному виховному середовищі у закладі освіти (ЗДО, ЗЗСО, ЗПО), що забезпечувалася обопільною виховною спрямованістю, за якої виховне середовище впливає на національну ідентифікацію особистості дитини, а дитина впливає на виховне середовище закладу освіти і змінює його.

Виховне середовище є динамічною системою педагогічних чинників, що позитивно впливають на процес цілісного виховання та утвердження національної ідентичності особистості і реалізуються через занурення у рідну культуру (вивчення рідної мови, національних традицій, фольклору, історії), через формування національної Я-концепції та світогляду у різних видах діяльності.

Підготовча робота з педагогами проводилася на методичних об'єднаннях, координаційних та педагогічних радах, семінарах, практичних заняттях. З метою активізації виховного процесу була розроблена і впроваджена технологія педагогічної ради з питань утвердження національної ідентичності, а також тренінгові заняття з формування національної ідентичності, орієнтованих на творче вирішення педагогічних завдань через: ревізію власної педагогічної діяльності; оволодіння інноваційними методиками виховання; означення перспектив особистісного і професійного розвитку (зростання). У тренінгу для педагогів визначалась специфіка формування «досвіду + рефлексія досвіду», що містила такі етапи: нова ідея, визначення проблеми, пошук нестандартних рішень, вибір оптимального рішення, прийняття рішення, рефлексія. Кожне заняття передбачало постановку проблеми, генерування ідей, пошук нестандартних рішень, їх шліфування,

розв'язання проблеми. Робота з батьками, як партнерами у вихованні дітей передбачала підвищення педагогічного рівня батьків; їх участь у батьківських зборах, брифінгах, практикумі для батьків («Дієві засоби української етнопедагогіки», «Навчаємо любити Україну особистим прикладом»), діловій грі «Велика українська родина»; гри-практикумі «Чи знаємо ми історію і традиції нашого народу?»; батьківсько-педагогічні брифінги («Виховне середовище сім'ї», «Вплив дідусів і бабусь на формування національної ідентичності дитини»), дискусії «Що означає бути справжнім патріотом України?», спільних проєктах та заходах (державних, сімейних свят, конкурсів, проєктної діяльності: «Наша допомога ЗСУ», «З Україною в серці»); ознайомлення батьків з пізнавальними сайтами із сімейного виховання дітей (інтернет-портал «Моя дитина», «Дитяча психологія для батьків», «Секрети родинної педагогіки» тощо).

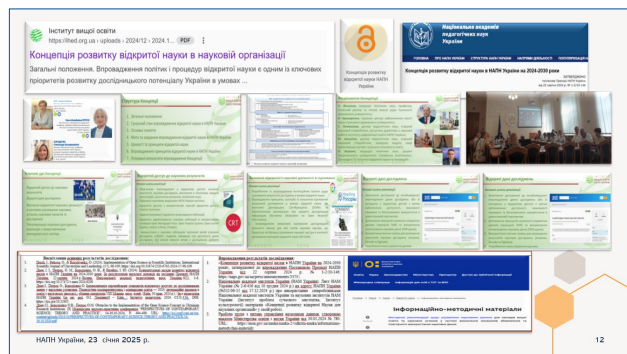
Використання методичного інструментарію полягало у доцільному застосуванні та поєднанні традиційних та інноваційних форм і методів виховання, на основі індивідуальних, мікрогрупових, групових і масових форм роботи. Ефективними на формувальному етапі дослідження виявилися активні та інтерактивні форми і методи виховання. Якщо в активних формах і методах акцентувалося на взаємодії педагога й учня, то в інтерактивних формах взаємодія була як між дорослим і дитиною, так і між дітьми. Організація та проведення інтерактивних форм роботи поєднували громадянські і життєві компетенції, творчість, свободу вибору і рефлексію. У процесі дослідно-експериментальної роботи свою ефективність підтвердили індивідуальні форми роботи, які сприяли розумінню вихованцями себе як суб'єктів громадянського суспільства, глибшому осмисленню подій, які розгортаються в Україні, розкриттю індивідуальності, реалізації сутнісних сил, задоволенню моральних потреб. Перевіреними й ефективними формами індивідуальної роботи з утвердження національної ідентичності виявилися індивідуальні бесіди, консультації, педагогічне спостереження, робота над проєктом, підготовка до виховних заходів, конкурсів, що давало змогу враховувати індивідуальні і вікові особливості вихованців, їхні життєві обставини з метою оптимізації виховного процесу. Мікрогрупові форми роботи ґрунтувалися на активній взаємодії дітей між собою та партнерстві усіх учасників виховного процесу. Це привчало учнів до роботи у ко-

манді, сприяло формуванню командного духу, почуття ліктя друга. Водночас робота у мікрогрупах активізувала процеси критичного і креативного мислення у дітей. Мікрогрупова робота підтвердила свою доцільність у пошуковій, проєктній і творчій діяльності. Дієвими виявилися такі форми групової роботи: виховні години, етичні і сократівські бесіди, міні-дискусії і дискусії, брейн-ринги, квести. У процесі виховної роботи підтримку отримала самовиховна діяльність, під час якої учні виступали суб'єктами виховання, долучались до таких цінностей, як свобода, справедливність, гідність, патріотизм, що визначало їхнє ставлення до себе, власного життя та до інших людей, до України. Масові форми мали підсумковий характер, у них були задіяні діти різних вікових категорій, з тим щоб продемонструвати свої здобутки, досягнення. Серед таких форм шкільні свята, презентація проєктів, зустрічі за «круглим столом» з відомими і цікавими людьми. Використання різноманітних методів, зокрема вербальних (розповідь, пояснення, роз'яснення, умовляння), дискусійних (бесіда (сократівська, етична), дискусії, міні-дискусії, обговорення), рефлексивних (рефлексивно-експліцитний метод І. Беха, асоціацій, аутотренінгу), ігрових (сюжетно-рольові, розвивальні, ділові ігри, квести), наочних (презентації, шкільні газети, книги, аудіо-, відео-, інтернет-матеріали, цифрові ресурси), практичних (КТС, проєкти, творчі вправи, проблемні ситуації) забезпечило позитивні зміни у рівнях вихованості національної ідентичності.

В Інституті вищої освіти НАПН України за «Напрямом 12. Вища освіта. Імплементация стандартів відкритої науки в діяльність закладів вищої освіти, наукових установ в умовах війни та повоєнного відновлення України» виконано наукове дослідження *«Розроблення концепції розвитку відкритої науки для наукових організацій»* (керівник І.І. Драч, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту вищої освіти НАПН України).

Найвагоміші результати виконаного дослідження:

- Здійснено аналіз цілей політики відкритої науки в Європейському Союзі. Визначено, що основними з них є: забезпечення відкритості даних; розвиток Європейської хмари відкритої науки як об'єднаної екосистеми інфраструктур даних досліджень; розроблення показників нового покоління щодо оцінювання якості та впливу досліджень; забезпечення вільного доступу до

всіх рецензованих наукових публікацій; заохочення раннього обміну різними видами наукових результатів; визнання відкритості наукової діяльності в системах оцінювання наукової кар'єри дослідників; забезпечення відповідності усіх досліджень, що фінансуються в ЄС, загально узгодженим стандартам дослідницької доброчесності; набуття вченими Європи необхідних навичок щодо використання процедур та практик Відкритої науки шляхом забезпечення підтримки їх навчання; забезпечення можливості широкої громадськості зробити значний внесок у виробництво наукових знань в країнах ЄС (Драч та ін., 2024b).

- Проаналізовано законодавчі та нормативно-правові акти України, з-поміж яких «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Дорожня карта з інтеграції науково-інноваційної системи України до Європейського дослідницького простору», інші нормативні акти у сфері науки та освіти, Рекомендації ЮНЕСКО з відкритої науки, Директиви 2019/1024 Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 20 червня 2019 р. щодо відкритих даних та повторного використання інформації державного сектору, Директиви 2019/790 Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 17 квітня 2019 р. «Про авторське право і суміжні права на в Єдиному цифровому ринку» та визначено концептуальні основи впровадження відкритої науки у наукових організаціях.

- Визначено цінності відкритої науки: суспільна користь, справедливість і рівність, якість і доброчесність, різноманітність та інклюзивність.

- Обґрунтовано принципи впровадження відкритої науки у наукових організаціях: прозорості, перевірки, критичного аналізу та відтворюваності; рівності можливостей; відповідальності, поваги та підзвітності; співпраці, участі та інклюзивності; гнучкості; сталості (Драч та ін., 2024a; Драч та ін., 2024c; Drach et al., 2024a; Drach et al., 2024b).

- Проаналізовано вітчизняні практики впровадження відкритої науки, зокрема, основні завдання, напрями і шляхи реалізації політики відкритої науки в Національній академії наук України (Драч та ін., 2024а), Політику відкритої науки Сумського державного університету, Політику відкритої науки в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Здійснено аналіз стану впровадження розвитку відкритої науки в НАН України та НАПН України. Визначено проблеми, які потребують розв'язання зокрема: відсутність єдиних вимог щодо відкритості наукових досліджень та їх результатів; відсутність репозитарію відкритих даних, у якому можуть розміщуватися дослідницькі дані, зібрані та/або отримані в процесі виконання наукових досліджень; необхідність інтеграції елементів відкритої науки в наукових організаціях з Національним репозитарієм академічних текстів (HPAT), науково-інформаційною системою «URIS» (Ukrainian Research Information System), відповідними елементами Європейської хмари відкритої науки (EOSC), реєстрації в іноземних репозитаріях та пошукових системах; необхідність підтримки відповідних протоколів обміну метаданими (зокрема, метаданих англійською мовою), використання ідентифікаторів DOI; відсутність єдиних вимог до наукових періодичних видань щодо відповідності принципам відкритої науки; недостатній рівень обізнаності співробітників наукових організацій з питань відкритої науки.

- Обґрунтовано Концепцію розвитку відкритої науки в науковій організації, яка визначає основні проблеми і ключові засади реалізації принципів відкритої науки в діяльності наукових організацій. Впровадження Концепції спрямовано на надання відкритого доступу до публікацій, даних та дослідницьких інфраструктур наукової організації; підвищення достовірності, надійності й відтворюваності результатів досліджень; сприянні міжнародному співробітництву, зокрема з питань відкритої науки. Зміст Концепції складають шість основних розділів: загальні положення; основні поняття; мета та завдання впровадження відкритої науки в науковій організації; цінності та принципи відкритої науки; впровадження відкритої науки в науковій організації; очікувані результати впровадження Концепції. Визначено:

- мету: сприяння відкритому обміну знаннями, підвищення якості наукових досліджень та їх впливу на розвиток суспільства;

- основні завдання: підвищення достовірності, надійності й відтворюваності результатів досліджень; заохочення раннього обміну науковими результатами; визнання відкритості наукових досліджень у системах оцінювання дослідницької діяльності; підвищення видимості результатів досліджень вчених наукової організації; посилення дослідницького потенціалу наукової організації з метою опанування складних відкритих знань; популяризація науки, поширення наукових знань і залучення громадян до участі в науковій діяльності);

- очікувані результати: посилення суспільного, академічного та економічного впливу, підвищення суспільної довіри до результатів досліджень, що виконуються в науковій організації; забезпечення відкритого доступу до наукових результатів та даних досліджень; підвищення рівня доброчесності та якості досліджень; популяризація результатів досліджень, які виконуються в науковій установі, поширення наукових знань та залучення громадян до участі в науковій діяльності; сформованість дослідницького потенціалу наукових колективів організації, необхідного і достатнього для опанування, продукування і поширення складних знань відкритої науки) впровадження Концепції розвитку відкритої науки в науковій організації (Драч та ін., 2024с).

- Теоретично обґрунтовано модель розвитку відкритої науки в науковій організації, яка містить такі блоки, як визначення цілей і завдань розвитку відкритої науки, цінності і принципи відкритої науки, інституційні механізми (нормативно-правові та організаційно-функціональні) розвитку відкритої науки, оцінювання результатів досліджень в умовах відкритої науки, результати розвитку відкритої науки в науковій організації) (Драч та ін., 2024с).

Наукова цінність і актуальність отриманих результатів (науково-технічної продукції), полягає в тому, що в дослідженні:

- вперше теоретично обґрунтовано Концепцію розвитку відкритої науки в науковій організації, яка визначає основні проблеми і ключові засади реалізації принципів відкритої науки в діяльності наукових організацій;

- вперше теоретично обґрунтовано модель розвитку відкритої науки в науковій організації, яка дає змогу на засадах комплексного підходу та оптимальності використання ресурсів забезпечити впровадження концепції розвитку відкритої науки в науковій організації;

— визначено цінності (суспільна користь, справедливість і рівність, якість і доброчесність, різноманітність та інклюзивність) та принципи (прозорості, перевірки, критичного аналізу та відтворюваності; рівності можливостей; відповідальності, поваги та підзвітності; співпраці, участі та інклюзивності; гнучкості; сталості) впровадження відкритої науки у наукових організаціях;

— проаналізовано вітчизняні практики впровадження відкритої науки та визначено проблеми, які потребують негайного розв'язання (відсутність єдиних вимог щодо відкритості наукових досліджень та їх результатів; відсутність репозитарію відкритих даних, у якому можуть розміщуватися дослідницькі дані, зібрані та/або отримані в процесі виконання наукових досліджень; необхідність інтеграції елементів відкритої науки в наукових організаціях з Національним репозитарієм академічних текстів (HPAT), науково-інформаційною системою «URIS» (Ukrainian Research Information System), відповідними елементами Європейської хмари відкритої науки (EOSC), реєстрації в іноземних репозитаріях та пошукових системах; необхідність підтримки відповідних протоколів обміну метаданими (зокрема, метаданих англійською мовою), використання ідентифікаторів DOI; відсутність єдиних вимог до наукових періодичних видань щодо відповідності принципам відкритої науки; недостатній рівень обізнаності співробітників наукових організацій з питань відкритої науки);

— укладено глосарій відкритої науки, який містить такі поняття, як авторське право альтметрики, академічний текст, відкриті дані наукових досліджень, відкритий доступ, відкрита наука, директорія журналів відкритого доступу, директорія книг відкритого доступу, дослідницькі дані, Європейський дослідницький простір, інформація з обмеженим доступом, ліцензії відкритого доступу, CC BY — із зазначенням авторства, CC BY-SA — із зазначенням авторства — поширення на тих самих умовах, CC BY-ND — із зазначенням авторства — без похідних творів, CC BY-NC — із зазначенням авторства — некомерційна, CC BY-NC-SA — із зазначенням авторства — некомерційна — поширення на тих самих умовах, CC BY-NC-ND — із зазначенням авторства — некомерційна — без похідних творів, метадані, наукова діяльність, наукове рецензування, науковий результат, пан управління даними, право інтелектуальної власності, препринт, принципи належного управління дослідницькими даними FAIR, управління науко-

вими даними, цифровий ідентифікатор об'єкта, FAIR-дані, Figshare Zenodo, ORCID ID, OS-CAM, Sherpa Romeo, Sherpa Juliet.

Вплив результатів дослідження на розвиток науки, суспільства та економіки, зокрема передової науки та державної політики, визначається тим, що, актуальність проблеми імплементації стандартів відкритої науки в наукових організаціях України визначається національними пріоритетами соціально-економічного розвитку, необхідністю виконання вимог країни-кандидата на вступ та набуття членства в ЄС, інтеграції до Європейського дослідницького простору та Європейського простору вищої освіти, необхідністю забезпечення стійкого розвитку України як сильної європейської країни. Метою впровадження відкритої науки в наукових організаціях України є сприяння відкритому обміну знаннями, підвищення якості наукових досліджень та їх впливу на суспільство. Основні завдання полягають у: підвищенні достовірності, надійності й відтворюваності результатів досліджень; заохоченні раннього обміну науковими результатами; визнанні відкритості наукових досліджень в системах оцінювання дослідницької діяльності; підвищенні видимості результатів досліджень науковців наукових організацій України; популяризації науки, поширенні наукових знань і залученні громадян до участі в науковій діяльності.

Ключовими ідеями Концепції відповідно до цілей Відкритої науки, визначені в Європейському дослідницькому просторі, Європейському просторі вищої освіти та Національному плані щодо відкритої науки, є: відкритий доступ до наукових результатів; відкриті дані досліджень; визнання відкритості наукової діяльності в системах оцінювання наукових установ, наукових проєктів та дослідників; популяризація наукових досягнень, взаємодія з представниками неакадемічного сектору.

Важливо, щоб відкритий доступ до наукових результатів забезпечувався шляхом: обов'язкового оприлюднення у відкритому доступі основних результатів наукових досліджень, визначених в технічному завданні (монографії, аналітичних матеріалів, посібників тощо); підтримки науковими виданнями політики відкритого доступу з використанням ліцензій відкритого доступу, зокрема Creative Commons; надання можливості відкритого рецензування публікацій; відкритого адміністрування наукових публікацій; використання у наукових публікаціях таксономії ролей

учасників досліджень «CRediT» (Contributor Role Taxonomy), що передбачає надання інформації про доступність даних досліджень, про внесок кожного автора у дослідження, джерело фінансування дослідження та будь-який конфлікт інтересів.

Для забезпечення відкритості даних досліджень рекомендовано: заохочення дослідників до якнайшвидшого оприлюднення даних досліджень або їх метаданих у відкритому доступі з метою забезпечення доступності, можливості перевірки та багаторазового використання в довгостроковій перспективі; дотримання принципів належного управління даними (принципи FAIR) та використання оптимізованих наукових даних (FAIR-даних); використання якісних сховищ для розміщення результатів наукових досліджень (зокрема, Zenodo та Figshare); розроблення плану управління даними.

З метою забезпечення визнання відкритості наукової діяльності в оцінюванні досліджень рекомендовано: розроблення та запровадження інституційних політик щодо оцінювання результатів досліджень в умовах відкритої науки; впровадження принципів, критеріїв та показників оцінювання результатів дослідження в умовах відкритої науки, що визначені Декларацією Сан-Франциско (DORA) та Барселонською декларацією про відкриту дослідницьку інформацію (Barcelona Declaration on Open Research Information); запровадження механізмів оцінювання дослідницької діяльності вчених для всіх етапів наукової кар'єри, що базуються на Матриці оцінювання наукової кар'єри в контексті дотримання принципів відкритої науки (OSCAM).

З метою популяризації науки, поширення наукових знань та залучення громадян до участі в дослідженнях *рекомендовано*:

- поширення інформації щодо напрямів та результатів досліджень; узгодження напрямів досліджень з актуальними суспільними викликами, цінностями, потребами та очікуваннями громадськості; сприяння спільному генеруванню знань та поглибленню діалогу між стейкхолдерами (дослідниками, представниками громад, політиками, представниками органів місцевого самоврядування тощо);
- залучення стейкхолдерів до обговорення процесу і результатів дослідження на всіх етапах дослідницької діяльності (від визначення потреб та створення дизайну дослідницького проєкту до оцінювання впливу отриманих результатів досліджень);

- здійснення відкритої комунікації для підвищення довіри представників громад до процесу та результатів наукових досліджень;

- створення умов для залучення представників неакадемічного сектору до реалізації спільних дослідницьких проєктів, розширення співпраці в таких сферах, як краудфандинг, краудсорсинг та наукове волонтерство;

- поширення серед мешканців громад інноваційної культури шляхом залученості до процесу генерування знань, досліджень, взаємодії з науковим співтовариством, використання результатів досліджень.

У Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України за «Напрямом 12. Вища освіта. Кваліфікаційний розрив (skills gap) на ринку праці України; стан та механізми його подолання для фахівців з вищою освітою» виконано наукове дослідження *«Кваліфікаційний розрив на ринку праці в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України»* (керівник В.В. Сидоренко, доктор педагогічних наук, професор, директор Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України).

Здійснено вивчення новітніх тенденцій на ринку праці та освітніх послуг для прогнозування затребуваних компетентностей, навичок soft & hard skills і сфер діяльності, компетенцій для підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців з вищою освітою.

Найважливіші результати дослідження:

- Уперше розроблено, експериментально перевірено і впроваджено комплексну систему короткострокового прогнозування попиту на нові спеціальності, компетентності, кваліфікації, навички, сфери діяльності на регіональному і локальному ринках праці з метою подальшої її імплементації на підготовку висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців з вищою освітою; проаналізовано сучасний стан (за основними показниками ринку праці 2017-2024 рр.) і виявлено новітні тенденції глобального і національного ринку праці та освітніх послуг, попит на компетентності, кваліфікації у сфері вищої освіти; вивчено професійні запити замовників освітніх послуг (первинний, вторинний і третинний ринки), роботодавців, студентів, випускників закладів вищої освіти та їхні потреби в освітніх послугах, компетентностях, кваліфікаційних навичках; досліджено зовнішні (прямі і побічної дії) і внут-

рішні чинники (об'єктивні і суб'єктивні), які впливають на новітні тенденції ринку праці та освітніх послуг; здійснено градацію компетенцій і навичок (кросфункціональні, когнітивні, цифрові, соціально-поведінкові тощо), цінностей сучасного фахівця з вищою освітою відповідно до соціально-економічних умов розвитку виробництва, вимог роботодавців і ключових стейкхолдерів; розроблено механізми подолання кваліфікаційного розриву (skills gap) як глобальної проблеми розвитку людського капіталу технологій, освіти і навчання в умовах війни та повоєнного відновлення країни; розроблено й експериментально апробовано акметехнологічне науково-методичне забезпечення підготовки висококваліфікованих та конкурентоздатних на ринку праці фахівців:

- міжнародна монографія (Сидоренко & Горошкова, 2024a);
- регіональні карти ринку праці (професії і кваліфікації) (Сидоренко & Горошкова, 2024b);
- атлас конкурентоспроможних на ринку праці професій в умовах повоєнного відновлення України (Сидоренко, 2024a);
- відкритий онлайн-лекторій «Кваліфікаційний розрив на ринку праці України: стан та механізми його подолання» (Сидоренко, 2024c; Горошкова, 2024; Кучеренко, 2024; Юденкова, 2024).

Уточнено зміст понять: «кваліфікаційний розрив», «ринок праці», «структурне безробіття», «вища освіта», «навичка», «кваліфікаційна навичка», «soft skills», «hard skills», «конкурентоспроможний фахівець», «дуальна освіта», «кваліфікаційна яма», «якість освіти», «флексibilізація організації праці», «фрилансінг», «тимчасова зайнятість», «навчання впродовж життя», «формальна освіта», «неформальна освіта», «е-навчання для працівників», «ключові стейкхолдери», «структура зайнятості», «маркетинг освітніх послуг», «державно-приватне партнерство».

- Експериментально доведено дієвість комплексної системи короткострокового прогнозу-

вання попиту на професії, компетентності, кваліфікації, сфери діяльності на регіональному і локальному ринках праці з метою подальшої її з метою подальшої її імплементації на підготовку висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців з вищою освітою (Сидоренко, 2024b; Кучеренко & Юденкова, 2024).

- Подальшого розвитку набули теоретичні і методичні засади підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців з вищою освітою на засадах компетентнісного, андрагогічного, системного, акмеологічного, діяльнісного тощо підходів з урахуванням кон'юнктури повоєнного ринку праці; питання синергії науки, виробництва та бізнесу на засадах державно-приватного партнерства, маркетингу і логістичного менеджменту освітніх послуг.

Під час звітнього етапу розроблено, експериментально перевірено і впроваджено комплексну систему короткострокового прогнозування попиту на нові спеціальності, компетентності, кваліфікації, навички, сфери діяльності на регіональному і локальному ринках праці з метою подальшої її імплементації на підготовку висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців з вищою освітою.

Проведено дослідження ситуації на ринку праці осіб з вищою освітою за такими групами професій, як: керівники і менеджери; професіонали і фахівці у 6 областях України (Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Одеській, Харківській, Хмельницькій) та м. Київ. У зазначених групах визначено найбільш популярні професії, дефіцит вакансій (найбільша кількість безробітних), дефіцит кадрів (найбільша кількість вакансій). Проаналізовано новітні тенденції глобального і національного ринку праці України. Виявлено чинники впливу на рівень конкурентоспроможності фахівців у сфері вищої освіти з урахуванням світових, вітчизняних та регіональних тенденцій ринку праці, соціально-економічної ситуації в Україні з урахуванням циклічності розвитку національного та світового господарства. Обґрунтовано попит на нові спеціальності, компетентності, кваліфікації, навички і сфери діяльності при підготовці фахівців із вищою освітою в умовах воєнного стану за такими групами професій, як: керівники і менеджери; професіонали і фахівці у 6 областях України (Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Одеська, Харківська, Хмельницька) та м. Київ. З'ясовано професійні запити та очікування роботодавців і ключових стейкхолдерів

щодо підготовки висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців із вищою освітою у перспективі; запити, очікування та white space здобувачів, випускників закладів вищої освіти в освітніх послугах, компетентностях, кваліфікаційних навичках; необхідні компетенції і навички, цінності сучасного фахівця з вищою освітою відповідно до соціально-економічних умов розвитку виробництва, вимог роботодавців і ключових стейкхолдерів. Обґрунтовано основні причини кваліфікаційного розриву (skills gap) на ринку праці в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України (Horoshkova et al., 2024a; Horoshkova et al., 2024b; Сидоренко, 2024b).

З урахуванням поставлених завдань здійснено прогнозування чинників впливу на рівень конкурентоспроможності фахівців у сфері вищої освіти з урахуванням світових, вітчизняних та регіональних тенденцій ринку праці, соціально-економічної ситуації в Україні з урахуванням циклічності розвитку національного та світового господарства. Для цього використана авторська методика прогнозування розвитку складних систем. Використання міждисциплінарного підходу до вирішення поставлених завдань наукового дослідження, що передбачає одночасне використання методології педагогічних, соціально-економічних та суспільних досліджень, забезпечить можливість розроблення нової системи підготовки висококваліфікованих та конкурентоздатних фахівців як базового імперативу розвитку вітчизняної освіти і країни загалом.

Соціальний ефект: у післявоєнний період економіка потребуватиме більшої «реконструкції» за довоєнний, з точки зору економічного розвитку. Стабілізація ринку праці — передумова ефективного післявоєнного відновлення, а забезпечення роботою повинно бути невід'ємною частиною соціальної політики повоєнного відновлення. Перерозподіл робочої сили між видами економічної діяльності дозволить підвищити її ефективність та продуктивність. Створення робочих місць сприятиме розвитку економіки, підвищуючи купівельну спроможність населення, що є надійним інструментом подолання бідності. Це сприятиме реінтеграції груп населення, які постраждали від війни.

Проведене прикладне дослідження збагатить теорію та методику вищої освіти, його результати будуть безпосередньо запроваджено для відкриття інноваційних спеціальностей у ЗВО, розроблення необхідних освітньо-професійних про-

грам, короткострокових освітніх програм для отримання компетенцій, кваліфікацій, що користуються попитом у роботодавців, забезпечать підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації здобувачів професійних кваліфікацій, працюючого та незайнятого населення в рамках професій, будуть відображені в наукових, методичних виданнях, апробовані на наукових конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів. Окремі аспекти виконання дослідження будуть використані здобувачами освіти освітнього рівня «магістр» при підготовці кваліфікаційних робіт.

Вплив результатів дослідження на розвиток науки, суспільства та економіки. Результати наукового дослідження спрямовано на забезпечення якості підготовки кваліфікованих фахівців в системі вищої освіти; синергію науки, виробництва та бізнесу на засадах державно-приватного партнерства; маркетинг і логістичний менеджмент освітніх послуг; розроблення механізмів подолання кваліфікаційного розриву (skills gap) як глобальної проблеми розвитку людського капіталу технологій, освіти і навчання в умовах війни та повоєнного відновлення країни; заповнення прогалин між потребами ринку праці та наявною пропозицією на ринку праці; збагачення теорії, методики і практики організації підготовки фахівців з вищою освітою на засадах компетентнісного, андрагогічного, системного, акмеологічного, діяльнісного тощо підходів з урахуванням кон'юнктури повоєнного ринку праці.

Прогнозування чинників впливу на рівень конкурентоспроможності фахівців у сфері вищої освіти з урахуванням світових, вітчизняних та регіональних тенденцій ринку праці, соціально-економічної ситуації в Україні, циклічності розвитку національного та світового господарства. Для цього використана авторська методика прогнозування розвитку складних систем. Використання міждисциплінарного підходу до вирішення поставлених завдань, що передбачає одночасне використання методології педагогічних, соціально-економічних та суспільних досліджень, забезпечить можливість розроблення нової системи підготовки висококваліфікованих та конкурентоздатних фахівців як базового імперативу розвитку вітчизняної освіти і країни загалом.

У цілому вченими наукових установ НАПН України за результатами виконаних наукових досліджень підготовлено 78 одиниць продукції: 7 наукової (міжнародна монографія, розділи монографії, концепція), 3 — виробничо-практичної

(методичний посібник, методичні рекомендації, препринт), 11 — навчальної продукції (освітня програма, модельні навчальні програми, цифровий програмно-методичний комплекс, навчальний посібник, електронний освітній ресурс), 24 статті, 36 тез доповідей. З них 61 електронне видання: наукової продукції — 7, виробничо-практичної — 2, навчальної — 6, статей — 21, тез доповідей — 25.

 Підготовлено продукції: всього – 21 (78) Наукова продукція – 7: міжнародна монографія – 1 розділи монографії – 5 концепція – 1 Виробничо-практична продукція – 3: методичний посібник – 1 методичні рекомендації – 1 препринт – 1 Навчальна продукція – 11 освітня програма – 1 модельні навчальні програми – 4 навчальний посібник – 1 цифровий програмно-методичний комплекс – 1 електронні освітні ресурси (відкритий онлайн-лекторій) – 4 статті – 21 тези – 36	 Електронні видання: всього – 15 (61) Наукова продукція – 7: міжнародна монографія – 1 розділи монографії – 5 концепція – 1 Виробничо-практична продукція – 2: методичний посібник – 1 препринт – 1 Навчальна продукція – 6 навчальний посібник – 1 цифровий програмно-методичний комплекс – 1 електронні освітні ресурси – 4 статті – 21 тези – 25
--	--

У звітному році впроваджено наукові результати 4 (100 %) прикладних наукових досліджень з проблем розвитку освіти, що потребують невідкладного розгляду, у рамках яких на різних етапах і рівнях оприлюднено і розповсюджено серед цільових груп користувачів 61 (78,2 %) із 78 розробок. Наукові результати виконаних у 2024 р. прикладних наукових досліджень з проблем розвитку освіти, що потребують невідкладного розгляду, впроваджено у закладах освіти різних рівнів, а також в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бех, І.Д., Канішевська, Л.В., & Журба, К.О. (2024). Формування національної ідентичності школярів у сучасному науковому осмисленні. *Наукові інновації та передові технології. (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*, 12(40). С. 982-984. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)-982-984](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)-982-984)
- Богданець-Білооскаленко, Н., & Фідкевич, О. (2024). Інтегровані курси мовно-літературної галузі в закладах загальної середньої освіти з класами/групами з навчанням мовами національних меншин: стан і перспективи запровадження. *Проблеми сучасного підручника*, (32). С. 24-32. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-24-32>
- Богданець-Білооскаленко, Н., Васильєва, Д., Голово, М., Горошкіна, О., Задорожний, К., Засекіна, Т., Лашевська, Г., Мороз, П., Пометун, О., Рябовол, Л., & Твердохліб, І. (2024а). *Формування профілів навчання в академічних ліцеях : методичні рекомендації*. Київ: Редакційно-видавничий відділ Інституту педагогіки НАПН України, 45 с.
- Богданець-Білооскаленко, Н., Васильєва, Д., Голово, М., Горошкіна, О., Задорожний, К., Засекіна, Т., Лашевська, Г., Мороз, П., Пометун, О., Рябовол, Л., & Твердохліб, І. (2024б). *Освітня програма профільної середньої освіти академічного спрямування*. Київ: Редакційно-видавничий відділ Інституту педагогіки НАПН України, 42 с.
- Васильєва, Д., Бурда, М., Н. Тарасенкова, Н., Твердохліб, І., Завадський, І., Голово, М., Задорожний, К., Засекіна, Т., Лашевська, Г., & Науменко, С. (2024). *Модельна навчальна програма з предметів освітньої галузі STEM (обов'язковий компонент профільної середньої освіти)*. Київ: Редакційно-видавничий відділ Інституту педагогіки НАПН України, 84 с.
- Голово, М. (2024). Особливості формування та реалізації курсів фізики базового та профільного рівнів нової української школи. *Проблеми сучасного підручника*, 32. С. 51-65. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-51-65>
- Голово, М., Задорожний, К., Засекіна, Т., & Лашевська, Г. (2024). *Модельна програма з предметів освітньої галузі фізичної культури, безпеки та здоров'я (обов'язковий компонент профільної середньої освіти)*. Київ: Редакційно-видавничий відділ Інституту педагогіки НАПН України, 10 с.
- Горошкіна, О., Голуб, Н., Богданець-Білооскаленко, Н., & Фідкевич, О. (2024). *Модельна програма з предметів мовно-літературної освітньої галузі (обов'язковий компонент профільної середньої освіти)*. Київ: Редакційно-видавничий відділ Інституту педагогіки НАПН України, 71 с.
- Горошкова, Л.А. (2024, 27-29 березня). *Кваліфікаційний розрив на ринку праці України: стан та механізми його подолання* [Презентація]. Відкритий онлайн лекторій: «Кваліфікаційний розрив (skill gap) на ринку праці України: стан та механізми його подолання». XV Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти-2024», Київ. <https://t1p.de/rp82>
- Драч, І.І., Петроє, О.М., Бородієнко, О.В., & Регейло, І.Ю. (2024а). Концептуальні засади розвитку відкритої науки в НАПН України на 2024-2030 роки: За результатами наукової доповіді на засіданні Президії НАПН України, 22 серпня 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 6 (2), 1-6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6209>
- Драч, І., Петроє, О., & Бородієнко, О. (2024б). Імплементация європейських стандартів відкритого доступу до дослідницьких даних у наукових установах. У О.І. Локшина, ред., *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2024: інтеграційні процеси в освіті у науковому дискурсі : збірник матеріалів VIII Міжнар. наук. конф. (Київ, 30 травня 2024 р.)* (с. 151-154). Київ: Інститут педагогіки. <https://doi.org/10.32405/978-617-7990-72-6-2024-367>
- Драч, І.І., Петроє, О.М., & Бородієнко, О.В. (2024с). *Концепція розвитку відкритої науки в науковій організації*, 14 с. <https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/2024.10.21-Kontseptsiya-rozvytku-vidkrytoyi-nauky-v-nauk.organizatsiyi.pdf>
- Журба, К.О., Бех, І.Д., Канішевська, Л.В., Корнієнко, А.В., Малиношевський, Р.В., & Рейпольська, О.Д. (2024а). *Виховні засади утвердження*

- української національної ідентичності : методичний посібник. ІваноФранківськ: НАІР, 124 с., <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/Metodposibnyk-Vykh.-zasady-utverdzh.-ukr.-ident.pdf>
- Журба, К., Бех, І., Бойко, С., Євтушок, В., Гаряча, С., Канішевська, Л., Кучинська, І., Кучинський, С., Лісовець, О., Нестайко, І., Павлова, Л., Рагозіна, В., Рейпольська, О., Сеньовська, Н., Толочко, С., Федоренко, С., Шкільна, І., & Ясько, В. (2024b). *Утвердження української національної та громадянської ідентичності*: монографія (К. Журба, О. Рейпольська, ред.). Київ: «Компрінт», 232 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741358/>
- Журба, К.О., Бех, І.Д., Канішевська, Л.В., Корнієнко, А.В., Малиношевський, Р.В., Рейпольська, О.Д. & Мусієнко, О.В. (2024с). *Аналіз стану утвердження української національної ідентичності*: препринт. ІваноФранківськ: НАІР, 36 с. <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/Preprynt-Analiz-stanu-ukr.-nats.-ident.-2024.pdf>
- Засекіна, Т.М. (2024). Концептуальні засади розроблення модельних навчальних програм для профільної освіти. Наукова доповідь на методологічному семінарі «Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації», 4 квітня 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 6(1), 1-4. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6111>
- Засекіна, Т.М., & Трускавецька, І.Я. (2024). Професійна підготовка вчителів природничої освітньої галузі до експериментальних досліджень у закладах загальної середньої освіти. *Український педагогічний журнал*, 1, С. 74-80. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-74-80>
- Канішевська, Л.В. (2024). Підготовка майбутніх учителів до формування національно-культурної ідентичності у молодших підлітків. *Вісник науки та освіти. (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*, 8(26). С. 972–981. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-8\(26\)-972-981](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-8(26)-972-981)
- Корнієнко, А.В. (2024). Формування національних цінностей у вихованців закладів позашкільної освіти. У Т.С. Плачинда (ред.) *Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій: матеріали І Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. (Кропивницький, 19 березня 2024 р.)* (с.159-162). Кропивницький: «Поліум». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740259/>
- Кучеренко, І.А. (2024, 27-29 березня). *Запити ринку праці та стан розвитку затребуваних компетентностей у здобувачів освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки* [Презентація]. Відкритий онлайн лекторій: «Кваліфікаційний розрив (skill gap) на ринку праці України: стан та механізми його подолання». XV Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти-2024», Київ. <https://t1p.de/eg57b>
- Кучеренко, І.А., & Юденкова, О.П. (2024). Кваліфікаційний розрив в екосистемі освіти і ринку праці України. *Вісник післядипломної освіти*, 28(57). Серія
- «Педагогічні науки», С. 103-122. [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2024-28\(57\)](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2024-28(57)).
- Малиношевський, Р.В. (2024). Утвердження української національної ідентичності в контексті цифровізації виховання У *Професійний розвиток педагога: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної е-конференції з міжнародною участю «Освіта і виховання в інформаційному суспільстві: досягнення, виклики та перспективи»*, м. Рівне, 23-24 жовтня 2024 р. (с. 64-66). Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет. <https://sites.google.com/rshu.edu.ua/23-24-10-2024/zbirnik-materiialiv>
- Мороз, П.В., & Мороз, І.В. (2024) Формування змісту освітніх компонентів громадянської та історичної освітньої галузі профільної середньої освіти. *Проблеми сучасного підручника*, (32), С. 133-148. <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/719>
- Національна академія педагогічних наук України. (2023, 27 квітня). *Пріоритетні напрями (тематика) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок НАПН України на 2023-2027 роки*. <https://naps.gov.ua/ua/press/announcements/3014/>
- Національна академія педагогічних наук України. (2024, 1 лютого). *Результати конкурсного відбору наукових досліджень, що плануються до виконання за рахунок коштів державного бюджету в 2024 році*. <https://naps.gov.ua/ua/press/announcements/3235/>
- Пометун, О., Гупан, Н., Малієнко, Ю., Мороз, П., Серова, Г., Ремех, Т., Рябовол, Л. Засекіна, Т., Просіна, О., & Гайдамака, О. (2024). *Модельна програма з предметів суспільно-гуманітарної освітньої галузі (обов'язковий компонент профільної середньої освіти)*. Київ: Редакційно-видавничий відділ Інституту педагогіки НАПН України, 85 с.
- Пометун, О.І., & Гупан, Н.М. (2024). Конструювання змісту історії як обов'язкового предмета профільної освіти: наукова доповідь на методологічному семінарі «Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації», 4 квітня 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 1(6), 1-5. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6116>
- Рябовол, Л.Т., & Ремех, Т.О. (2024). Громадянська освіта в профільній школі в Україні та зарубіжних країнах. Наукова доповідь на методологічному семінарі «Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації», 4 квітня 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 1(6), 1-5. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6113>
- Сидоренко, В.В. (2024а). *Атлас конкурентоспроможних на ринку праці професій в умовах повоєнного відновлення України*: навчальний посібник. Біла Церква: БІНПО, 356 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743896/>
- Сидоренко, В.В. (2024b). Кваліфікаційний розрив (skills gap) на ринку праці України: стан та механізми його подолання. *Вісник післядипломної освіти*, 28 (57). Серія «Педагогічні науки», с. 191-211. [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2024-28\(57\)](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2024-28(57)).

- Сидоренко, В.В. (2024с, 27-29 березня). *Кваліфікаційний розрив (skills gap) на ринку праці в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України* [Презентація]. Відкритий онлайн лекторій: «Кваліфікаційний розрив (skill gap) на ринку праці України: стан та механізми його подолання». XV Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти-2024», Київ. <https://t1p.de/621ty>
- Сидоренко, В.В., & Горошкова, Л.А. (2024а). *Кваліфікаційний розрив на ринку праці в умовах війни та повоєнного відновлення України*: міжнародна монографія (В.В. Сидоренко, ред.). Poland: Belostok: Białostockie Wydawnictwo Naukowe, 104 с. ISBN 978-83-953142-7-8. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743785/>; <http://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2024/12/міжнародна-монографія.pdf>
- Сидоренко В.В., & Горошкова Л.А. (2024b). *Регіональні карти ринку праці: професії і кваліфікації*: цифровий програмно-методичний комплекс (В.В. Сидоренко, ред.). Біла Церква: БІНПО, 150 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743786/>
- Твердохліб, І.А., & Оніщенко, С.М. (2024) Дослідження факторів вибору мови програмування для вивчення в закладах загальної середньої освіти. *Проблеми сучасного підручника*, (32), С. 284-298. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-284-298>
- Юденкова, О.П. (2024, 27-29 березня). *Вплив глобальних технологічних змін та загроз у період війни в Україні на проблему подолання розриву у навичках (skills gap)* [Презентація]. Відкритий онлайн лекторій: «Кваліфікаційний розрив (skill gap) на ринку праці України: стан та механізми його подолання». XV Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти-2024», Київ. <https://t1p.de/y3sqw>
- Bogouta, V., Naida, I., Mykhailichenko, M., Kornienko, A., & Machuskyi, V. (2024) Critical strategies for strengthening the patriotic education framework for youth. *Multidisciplinary Reviews*, 8, 2024spe075. <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe075>
- Drach, I., Petroye, O., & Borodiyenko, O. (2024a). Implementation of Open Science in Scientific Institutions. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, (17), 98-109. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2024-17-98-109>
- Drach, I., Borodiyenko, O., & Petroye, O. (2024b). Obstacles to the Implementation of the Open Science Concept in Ukrainian Research Institutions. In M.L. Komarytskyy, Ed., *Perspectives of Contemporary Science: theory and Practice: Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference, Lviv, Ukraine, 14-16 October 2024* (p. 494-499). <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/PERSPECTIVES-OF-CONTEMPORARY-SCIENCE-THEORY-AND-PRACTICE-14-16.10.2024.pdf>
- Fedorets, V.M., Klochko, O.V., Tverdokhlib, I.A. & Sharyhin, O.A. (2024). Cognitive aspects of interaction in the «Human – Artificial Intelligence» system. *Journal of Physics: Conference Series*, Volume 2871. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/2871/1/012023>
- Horoshkova, L., Sydorenko, V., & Grytsan, O. (2024a). Qualification gap in the labor market of Ukraine in the conditions of war: regional aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*. 11(5). Riga, Latvia : «Baltija Publishing». <http://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2025/01/Стаття-Кваліфікаційний-розрив.pdf>
- Horoshkova, L., Sydorenko, V., & Herasymenko, Yu. (2024b). War Impact Assessment on the State of Regional Labour Markets in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 10(4). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», (p. 159-177). <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-4-159-177>
- Kornienko, A. (2024). Forming national identity among students of institutions of out- of-school education. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. 28(1). С. 213-224. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2024-28-1-213-224>

ON THE RESULTS OF PERFORMING IN 2024 THE APPLIED RESEARCHES ON THE EDUCATION DEVELOPMENT ISSUES REQUIRING URGENT CONSIDERATION

Scientific report at the meeting of the Presidium of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, January 23, 2025,

Tetiana Zasiakina

DSc in Pedagogy, Senior Researcher, Deputy Director for Research and Experimental Work, Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Kateryna Zhurba

DSc in Pedagogy, Chief Research Fellow of the Laboratory for National Patriotic Education, Institute of Problem on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Iryna Drach

DSc in Pedagogy, Associate Professor, Director, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Viktoriia Sydorenko

DSc in Pedagogy, Professor, Director, Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education at the State Higher Education Institution «University of Educational Management» of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Bila Tserkva, Ukraine

Abstract. *The article presents the main results of four applied research studies completed in 2024 on the problems of education development that require urgent consideration, selected as winners of the competitive selection in January 2024. The researches were aimed at scientific and methodological support for the functioning and development of the national education system in accordance with the goals and priorities of the state educational policy defined by strategic and programme documents.*

As a result of the researches, significant scientific results were obtained related to the implementation of the content of academic secondary education; the establishment of Ukrainian national identity in children and students; the development of the concept of Open Science for scientific organisations; the study of the latest trends in the labour market and educational services to predict the demand for competencies in the context of the war and the post-war recovery of the Ukrainian economy.

Keywords: *National Academy of Educational Sciences of Ukraine; education of children and youth; general secondary education; model curricula; State Standard of Specialised Secondary Education; national-patriotic education; open science; qualification gap in the labour market; martial law.*

Дата публікації: 6 лютого 2025 р.